

Vliegt de Huismus achteruit?

C.J. Heij

Toen in november 1985 mijn proefschrift over de Huismus verscheen bracht dit een enorme publiciteit met zich mee (Heij 1985). Dit had niet alleen te maken met de bekendheid van dit vogeltje, maar vooral met het feit dat een onderzoeker aandacht had besteed aan zo'n algemeen vogeltje. Er werd zelfs getwijfeld aan het nut van dergelijk onderzoek! De vogel werd op het platteland (veelal) als plaag gezien, terwijl de gezellige, brutale herrieschopper als terrasmus in de steden een geziene soort was. Ook bleken er nog al wat mensen een tamme mus in of rond het huis te hebben.

Dat er toch iets met de Huismus aan de hand was kon men lezen in *Natuur en Milieu* 9 september 1985. In dit blad stond een onderzoek beschreven, waarbij de onderzoekers elf jaar lang zesmaal per maand in een parkje in Tilburg het aantal vogelsoorten hadden geteld. Uit dit onderzoek bleek de achteruitgang van vogels, die wat hun voedsel betreft op de grond zijn aangewezen. Zo bleek dat onder andere Merel, Zanglijster en Spreeuw fors in aantal waren achteruitgegaan. Het vermoeden werd uitgesproken dat ook het aantal Huismussen was verminderd.

Als oorzaken dachten de auteurs aan afgenomen welvaart, bemesting en bespuiting van gewassen. In de loop van de jaren zijn deze oorzaken echter verminderd en blijkt een aantal stadsvogels, waaronder de Huismus, afgenomen te zijn. In feite zou de afname al begonnen zijn toen het aantal paarden begon af te nemen en de voedselrijke paardenvijgen uit het straatbeeld verdwenen.

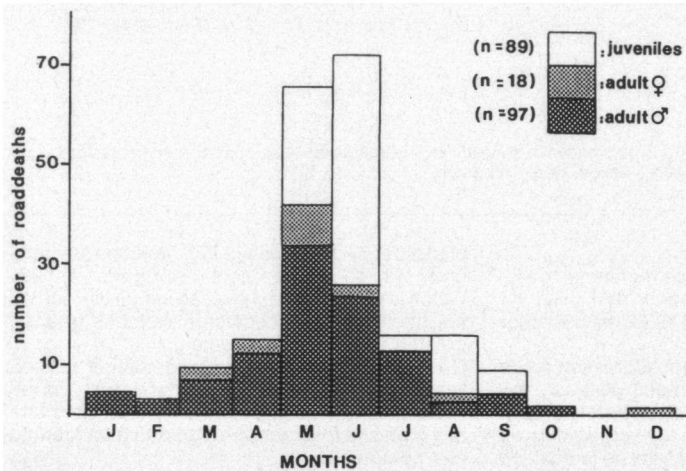
Tijdens de verdediging van stelling 3* uit het proefschrift bepleitte ik reeds dat er gericht onderzoek, zoals in Tilburg, zou moeten worden gedaan om na te gaan in hoeverre algemene standvogels verdwijnen c.q. vervangen worden door concurrenten. Ook werd gewezen op de identificatiefunctie van onder andere Huismussen voor het milieu en dus ook voor de mens. In dit verband werd de bioloog gevraagd uit zijn hobbyhoek te komen om de stad als ecologisch systeem te bestuderen. Kort gezegd de bioloog werd gevraagd de stad als studieobject te nemen en de biodiversiteit ervan na te gaan.

In stelling 10** werd gewezen op het feit dat wij ons met de studie van Huismussen moeten houden aan de Nederlandse situatie en dat vergelijkingen met buitenlandse situaties dikwijls onmogelijk zijn. Het bleek dat tijdens het bestuderen van de literatuur over Huismussen en hun omgeving zeer verschillende landschapstypen worden

bedoeld wanneer termen als ruraal, urbaan en suburbaan worden gebruikt. Als voorbeeld geldt dat het suburbane Engeland niet te vergelijken is met suburbaan Hongarije, U.S.A of het dichtbevolkte Nederland. Geadviseerd werd het percentage groen, de kwaliteit ervan en de bebouwing per oppervlakte te vermelden. Zo zijn bijvoorbeeld parken in het hartje van Londen suburbaan en soms ruraal te noemen.

Naarmate de bebouwingsdichtheid toeneemt stijgt de broeddichtheid van de Huismus. De kwantiteit van het groen binnen de studiegebieden speelt ook een belangrijke rol bij de broeddichtheid van de Huismus. Zo bleek uit het onderzoek een suburbane wijk in Rotterdam met 43% groen 39,3 broedparen per ha te hebben. De situatie in het centrum van de stad met 20% groen gaf een broeddichtheid van tien broedparen per ha. De kwaliteit van het groen bleek ook een rol te spelen.

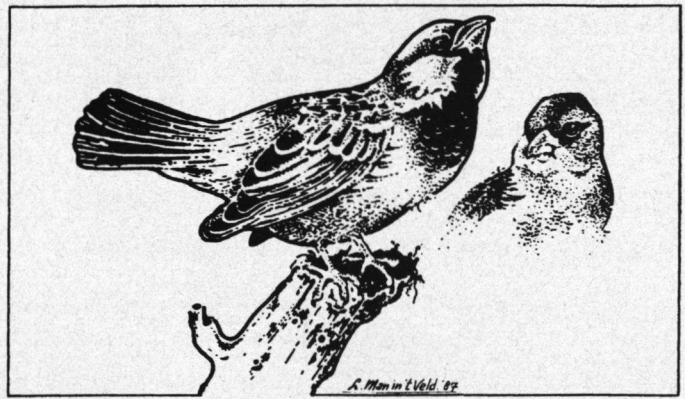
Door jaarlijkse tellingen van Huismussen kan men achter de stand van zaken komen. Zo kan men in de maanden maart, april en mei de adverterende σ tellen door regelmatig hetzelfde traject te lopen. Door van half september tot half oktober de mussenzwermjes bestaande uit σ , ♀ en jonge dieren te tellen kan men het aantal paren volwassen dieren vergelijken met

Verkeersslachtoffers gedurende het jaar, gebaseerd op vondsten op een zes kilometer lange route in urbaan en suburbaan Rotterdam, tellingen 1976-1982.

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek is er een teruggang van de Huismus van 50-60% sinds begin jaren tachtig.

Tekening: L. Man in 't Veld.

de gegevens uit de broedtijd. Zo kan ook de aanwas per wijk worden geteld.

De laatste jaren komen er steeds meer signalen dat het niet goed gaat met de Huismus en andere stadsvogels. Zo blijkt de populatie Huismussen in Nijmegen door jaarlijks de adverterende ♂♂ te tellen met 20-30% te zijn afgenomen. Verder meldt Sovon (Samenwerkende Organisaties Vogel Onderzoek Nederland) dat er in Nederland 30% minder mussen zijn dan tien jaar geleden (gegevens 1997). Het Centraal Bureau voor de Statistiek noemt een teruggang van 50-60% sinds begin jaren tachtig. Dit jaar zijn vrijwilligers van de Haagse Vogelbescherming groot georganiseerde tellingen naar stadsvogels begonnen om zodoende aan basisgegevens voor vervolgtellingen te komen. Zo kan men na een aantal jaren bepalen of er iets aan de hand is met het vogelbestand. Andere steden zullen het Tilburgse voorbeeld volgen.

Harde bewijzen over de oorzaken van de achteruitgang zijn moeilijk te krijgen. Een aantal mogelijke oorzaken komt steeds terug.

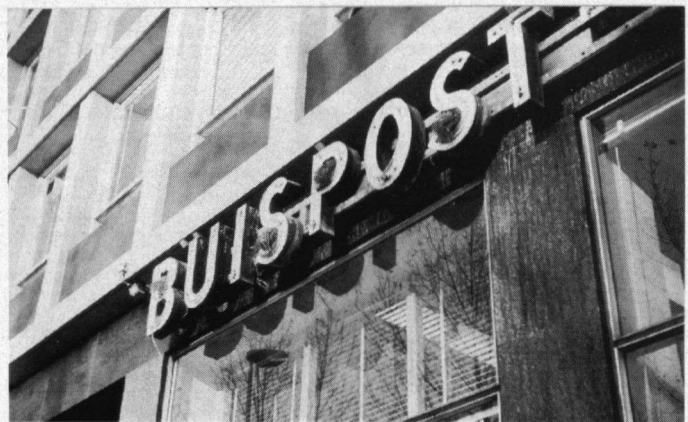
- verstedelijking en biotoopvernietiging door nieuwbouw met maximale isolatie en musdichte dakpannen;
- minder nestgelegenheid en nestmateriaal;
- minder beschikbaar voedsel (gift-bakken gesloten?);

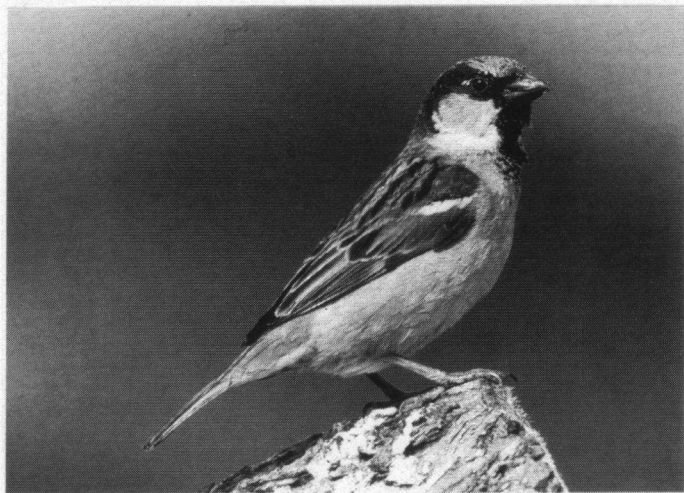
- nettere steden, veel renovatie oude stadswijken;
- minder insecten;
- andere gewassen, maïs in plaats van graan;
- bespuiting van grassen tussen tegels, de 'graanplaatsen' van de stad.;
- opslag granen in gesloten depots.

Deze lijst is nog aan te vullen. Al de genoemde punten kunnen waar zijn. Vermoedelijk is het cumulatieve effect van deze punten belangrijk!

Het is een feit dat Huismussen altijd zijn te vinden op plaatsen waar mensen wonen. Deze mensen zorgen door het jaar heen voor voldoende gevarieerd voedsel en nestplaatsen. Wanneer er echter wel voldoende voedsel, maar geen nestplaatsen zijn vervalft de mus in zijn oude weverafkomst en bouwt zijn bolvormig nest in bomen (dierentuin), neonverlichting en holtes in nieuwbouwflats of onder viaducten. Nette gerenoveerde stadswijken kunnen door de afwezigheid van insecten een belangrijke rol in de achteruitgang van Huismussen spelen. In het voorjaar hebben wijfjesmussen eiwitrijkvoedsel in de vorm van langzaam vliegende insecten nodig om de eieren aan te maken. Daarnaast bestaat het dieet van pas geboren Huismussen de eerste dagen uit insecten. Naast de afname van insecten speelt de toename van predators als kat,

Bij voldoende aanwezig voedsel en weinig nestruiimte kan de Huismus zich aanpassen, zoals op de foto, waar tussen de letters nesten zijn gebouwd.
Foto: C.J. Heij.

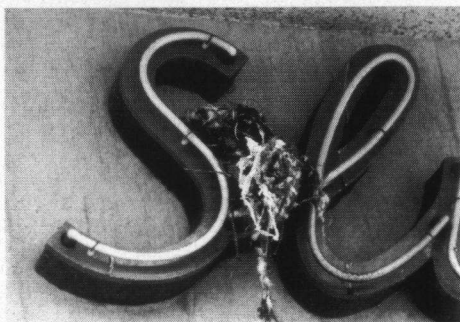

De populatie Huisvussen is in Nijmegen door jaarlijks de adverterende mannetjes te tellen met 20-30% afgenomen. Foto: Henk Harmsen.

Sperwer, Torenvalk en Bosuil in de stad een grote rol. Stadssperwers en Torenvalken kunnen volledig gespecialiseerd zijn op Huisvussen. Een aantal door mij geringde mussen werd indertijd teruggevonden in braakballen van de Bosuil. De toename van Kauwen en Eksters kan ook een rol spelen. Regelmatig heb ik Kauwen jonge mussen onder dakpannen zien weghalen. Dit gedrag heb ik ook enkele malen bij ratten waargenomen.

Door de algemene biotoopvernietiging met al zijn gevolgen moeten stadsmussen in hun korte leven van gemiddeld 362 dagen (Heij 1985) veel energie gebruiken om als relatief kleine vogel de concurrentie (zowel onderling als met de omgeving) aangaan om zich te handhaven. Vooral in de broedtijd vallen veel mussen als verkeersslachtoffer. Gedurende een koud voorjaar komt er van het eerste legsel, door gebrek aan insecten, niet veel terecht. In het centrum van Rotterdam hebben wij vele malen Huisvussen op parkeerplaatsen op aanrijdende auto's zien wachten om vervolgens van de grille de doodgevlogen insecten af te halen. Het aantal insectenters in ons land is al eerder afgenomen, omdat ze gedurende de hele periode dat ze hier vertoeven, alleen afhankelijk zijn van insecten. Jaap Taapken (1997) schrijft dat het er op lijkt dat de achteruitgang van de Huisvuis is te wijten aan het feit dat er voor deze soort geen of onvoldoende insectensoorten meer zijn te vinden om de jongen vliegvlug te laten worden.

Indien voldoende voedsel aanwezig is maar geen nestplaatsen wordt er ook genesteld in neonverlichting of holtes in nieuwbouwflats. Foto: C.J. Heij.

Uit het onderzoek van 1985 is gebleken dat Huisvussen in bepaalde perioden van het jaar veel energie gebruiken en onder grote stress leven. Het aanpassingsvermogen is groot, maar er zijn grenzen. Wij denken dat de grenzen nu worden bereikt. Met dit verschijnsel moeten wij ernstig rekening houden, want ook wij mensen zijn onderdeel van de natuur. Wij hebben de natuur nodig; de natuur heeft ons niet nodig om te blijven bestaan. De achteruitgang van diersoorten als de Huisvuis is een indicatie van de kwaliteit van ons leefmilieu en daar mogen wij best rekening mee houden.

■ C.J. Heij, Meidoomsingel 75, 3053 BK Rotterdam, (010) 418 11 33.

LITERATUUR:

Heij, C.J. (1985): Comparative Ecology of the House Sparrow, *Passer domesticus*, in Rural, Suburban and Urban situations. Thesis Free University of Amsterdam, bladzijden 1-175.

Heij, Kees. (1986): De Huisvuis maakt het goed. *Natuur en Milieu* 10 (9): 7-9.

Taapken, J. (1997): Vogelkalender 1998. Nummer 20: Huisvuis. *Het Vogeljaar*, Hedel.

* Stelling 3: Een deel van het voedsel van Huisvussen in de stad bevindt zich als onverteerbare plantaardige delen in hondenuitwerpsel. Wat dat betreft vervangt de hondenuitwerpsel de paardenvijg van vroeger. Hondenbezitters die reclameroepen volgen en hun honden 'alles geven wat ze nodig hebben', dragen voor een niet onbelangrijk deel bij aan de 'broodnodige variatie' in het voedsel van de Huisvuis. Dit leidt niet tot de conclusie dat er meer honden in de stad moeten komen.

** Stelling 10: Het verdient aanbeveling, wanneer men over rurale, suburbane en urbane gebieden spreekt, ten minste de percentages bebouwing en groen te vermijden.